

S. van der Geest

Zowel titel als ondertitel van dit boek zijn misleidend. 'Women's medicine' is blijkbaar als een metafoor bedoeld: het middel waarmee vrouwen overleven in een door mannen gedomineerde samenleving. Veel onoplettende klanten die de kleinere letters niet lezen zullen denken dat het hier gaat om een boek over vrouwen en geneeskunde. De ondertitel laat enerzijds zien welke engere betekenis medicatie hier heeft, maar is op zijn beurt weer misleidend omdat hij de indruk wekt dat het hier om één cross-culturele studie gaat, terwijl het boek zeven aparte case-studies presenteert, ingeleid en besloten door commentaar van de redacteur.

Het hoofddoel van deze bundel is een antropologische bijdrage te leveren aan de studie van vruchtbaarheid-regulerende praktijken in niet-westerse samenlevingen. De meeste auteurs slagen hier redelijk in en schetsen de culturele context van deze praktijken. Een vraag die in alle bijdragen centraal staat is: wat maakt een bepaalde methode acceptabel? De culturele aanvaardbaarheid hangt samen met religieuze opvattingen, ideeën over het belang van kinderen, lokale verklaringen van menselijke voortplanting (bevruchting, zwangerschap en geboorte), sociale codes betreffende eer en schande, communicatie tussen vrouwen, huwelijksvoorschriften en -praktijken, nationaal beleid ten aanzien van bevolkingsgroei, enzovoorts. Al deze onderwerpen komen in de diverse bijdragen ter sprake. Vier bijdragen gaan over Latijns-Amerika (Columbia, Peru, Costa Rica en Jamaica, twee over Azië (Maleisië en Afghanistan) en één betreft Egypte. Opvallend is vooral het ontbreken van enige bijdrage uit Sub-Sahara Afrika.

In de inleiding geeft Newman een kort overzicht van het terrein van 'population anthropology', overigens een weinig gelukkige term als we zien dat de meeste auteurs hun onderzoek richten op culturele ideeën en praktijken op micro-niveau. Newman benadrukt dat in 'population anthropology' de spanning tussen algemene en particuliere belangen in menselijke reproductie een belangrijk onderzoeksthema is. De meeste case-studies die volgen bieden een overtuigende illustratie van dat perspectief.

Twee thema's die in verschillende bijdragen ter sprake komen verdienen een 'speciale vermelding'. Zwangerschap en het voorkomen/beëindigen daarvan zijn vrouwenzaken die over de gehele wereld met mannelijke argusogen bekeken worden. Om te ontkomen aan die mannelijke controle zoeken vrouwen die hun vruchtbaarheid zelf willen reguleren vooral middelen die nauwelijks als zodanig herkend of ontdekt kunnen worden. Chinese vrouwen in Maleisië kopen gewone geneesmiddelen en bepaalde voedingsartikelen die op zich geen enkele argwaan wekken, maar die in combinatie een 'verlate menstruatie' kunnen opwekken. Ook in Egypte kunnen dergelijke middelen voor 'gewoon voedsel' doorgaan, bovendien zijn vrouwen niet afhankelijk van een arts voor het verkrijgen van de betreffende produkten. In Columbia, waar geboortebeperving botst met het dominante culturele systeem, is het voor vrouwen absoluut noodzakelijk technieken te ontwikkelen die zij in het geheim kunnen uitvoeren. De beschrijving van deze tendens, het zoeken van middelen die het mogelijk maken dat geboorte-regulering een 'women's affair' blijft, en dat in zeer

verschillende samenlevingen, is de meest waardevolle bijdrage van deze collectie aan zowel 'population anthropology' als aan vrouwenstudies.

Een tweede intrigerend thema dat in diverse case-studies besproken wordt hangt nauw met het eerstgenoemde samen. Ik doel op cultuur als rechtvaardiging voor praktisch handelen. In drie bijdragen (Maleisië, Afghanistan en Columbia) wordt beschreven dat vrouwen een ingreep (die volgens westerse definitie op abortus neerkomt) voor zichzelf acceptabel maken door deze te beschouwen als het opwekken van een verlate menstruatie. Culturele (anatomische) opvattingen betreffende het ontstaan van menselijk leven plaatsen een ambigue periode tussen niet- en wel -zwanger. Die periode dient zich aan door het uitblijven van een menstruatie. Op dat moment ingrijpen en alsnog een menstruatie bewerkstelligen betekent dat men die ingreep slechts als menstruatie-regulatie hoeft te zien. Deze culturele definitie van wat wij vroege zwangerschap noemen is een belangrijke culturele 'truc' waarmee vrouwen zich niet alleen beveiligen tegen externe maar ook tegen interne controle, tegen een ideologie die zij zelf geïnternaliseerd hebben, namelijk dat abortus niet toegestaan is.

Naast deze culturele thema's bieden de studies ook overzichten van kruiden en andere materia en technieken die in de respectievelijke samenlevingen worden gebruikt om zwangerschap te voorkomen of af te breken, of - en dat is ook vermeldenswaard - om de kans op zwangerschap te verhogen. In Afghanistan bijvoorbeeld bleek bijna driekwart van de ongeveer 500 geregistreerde methoden voor dit laatste doel te dienen.

Newman besluit deze bundel met een soort 'Notes and Queries' voor onderzoek in 'population anthropology'. Zij suggereert om drie typen van context-variabelen te onderscheiden die voortplanting met sociale waarden verbinden: ideologische, relationele en anti-conceptie variabelen.

Deze publicatie, waarin helaas een index ontbreekt, bevat een samenhangende reeks van artikelen en levert een belangrijke bijdrage aan de studie van de culturele dimensie van menselijke voortplanting.

H. Leyten, W. Eggen en K. Simhoffer (red.), Afrika Nabij: catalogus Afrika-Centrum, Cadier en Keer, 1984.

Wouter van Beek

The 25 year milestone of the Africa Center in Cadier en Keer (Limburg, Holland) was the occasion for a new museum 'concept' and for a museum catalogue to supersede the old ones. A team, headed by the authors of the catalogue and the museum director J. Börger produced the handsome catalogue that will be reviewed here. Among the numerous catalogues on African art, this one stands out in one important way: it in fact is far more than a catalogue, viz. an attempt to describe African life. Aimed at the Dutch lay-public, the book tries to convey a sense of what living in Africa means for an African. This, of course, is an ambitious goal for a hundred page book and no one, least of all the authors, will be shocked to hear about shortcomings or undue generalisations. But first of all, before anything in the way of criticism is levelled, it should be stated that the editors did a very good job. As an